

Jeg ble invitert hit for å snakke om hva som har preget kulturminnevernets mediebilde det siste halvåret. Som en ganske nytteklekket journalist med begrenset fartstid i det som faktisk er verdens eldste frivillige, landsdekkende organisasjon i sitt slag, var dette en oppgave som på mange måter følte stor. *Hva vet vel jeg, liksom?* Men etter å ha tenkt litt over saken kom jeg frem til at det nok er et profesjonsproblem – for hva vet vel vi journalister om kulturminnevern, områdefredning, plan- og bygningsloven, nasjonale interesser som forutsetning for fredning også videre...

Men mer om dette siden.

For noen dager siden leste jeg Jens Bjørneboes "tale til årets russ", og følgende avsnitt slo meg som både relevant og inspirerende i denne sammenheng:

Jeg skal ikke holde noen festtale, det har man andre til. Landet vrimler av festtalere. Det er et yrke i dag det å være festtaler for "staten", "folket", "skolen", "vitenskapen", "demokratiet" og alt det der. Det er etter hvert blitt den intellektuelles rolle i samfunnslivet; å være statens håndlanger og lovsanger, å være makthavernes hoffnarr. Det er et sikkert levebrød å påpeke at alt er utmerket, og at den tid vi lever i er den beste av alle tidsaldere. Himmelen er skyfri bare fremskrittet får fortsette.

Hva er det så som har skjedd innenfor kulturminnevernet i mediebildet det siste halvåret?

Terrorisme har gjort høyblokken i regjeringskvartalet til en sak. Statsråd Rigmor Aasrud har gjentatte ganger snakket om riving som en mulighet – på tross av manglende faglig grunnlag. Riksantikvaren har ved Ulf Holmene uttalt at høyblokken kan sammenlignes med Slottet og Stortinget. Flere arkitekter og bygningseksperter har rykket ut i mediene for å tale Høyblokkas sak. Men regjeringen fastholder at mange hensyn må veies opp mot hverandre.

Hva som skjer med høyblokken er dermed fortsatt uvisst.

Linaaegården i Sandefjord har også vært en het potet i lengre tid. Den gamle 1800-talls bygningen brant natt til forrige Breidablikk, bare uker etter at fylkespolitikere - på tvers av fylkeskonservator og Riksantikvares linje - krevde midlertidig fredning av bygget.

Med andre ord; fylkespolitikere reddet Linaaegården, midlertidig vel og merke, mens fagmyndighetene i realiteten satt på sidelinjen. En ganske så uvanlig situasjon. Kall det gjerne unntaket som bekrefter regelen. Bare uker etter at fylkespolitikere tok affære brant altså den gamle patrisiergården. Natt til 26. mai.

Etter dette hadde Riksantikvaren og fylkeskommunen en seksukers-frist på å avgjøre hvorvidt bygget skal gjenoppføres – denne fristen er blitt utsatt til 15. september. I denne saken har Sandefjord Venstre, Ap og SV engasjert seg for å bevare Linnaaegården.

For et par uker siden var Venstreleder Trine Skei Grande i Sandefjord. Hun uttalte følgende etter å ha sett Linnaaegården:

– I Oslo har vi fattet noen signalvedtak med pålegg om at nedbrente, fredete eller bevaringsverdige hus bygges opp igjen slik de var før de brant ned. Venstre har også tatt initiativ til å pålegge bevaring og statuert eksempler gjennom dette. Det har nok gitt litt færre branner i denne type bygninger.

La oss med det håpe at signaleffekten ved varig fredning og dermed gjenoppbygging tas på alvor av de antikvariske myndigheter.

En annen sak som har ført til rabalder er fredede Villa Dammann – med eier Erling Kagge som garantist for medieinteresse. Kort fortalt dreide det seg om at Kaggens fredede funkisvilla var truet av en utbyggingsivrig nabo.

Det planlagte bygget ville i kraft av sin størrelse og nærhet til Villa Dammann frata funkisanlegget mye av sin unike fremtoning. Men Byantikvaren ville ikke områdefredede og Riksantikvaren satt lenge

på gjerdet. Med god hjelp fra Fortidsminneforeningen og private støttespillere endte det likevel godt for den Korsmo/Aasland-tegnede funkisperlen – i alle fall midlertidig.

Riksantikvaren grep inn og midlertidig områdefredet et mindre areal rundt tomten til Villa Dammann – dermed er saken fortsatt ikke avgjort.

På sett og vis kan man si at denne saken gikk litt inn i den overordnede debatten som har gått i kulturminnevernet det siste halvåret.

Som de fleste har fått med seg har det versert en til tider opphetet debatt om Riksantikvarens virke. I løpet av våren og sommeren har riksantikvar Jørn Holmes virke blitt utfordret for første gang siden han tiltrådte for snart to år siden.

Med Sjur Harby som barrikadestormer har Aftenpostens Lotte Sandberg gått så langt som å spørre om den egentlige riksantikvar er et annet sted enn i dronningens gate. Det var vel Sjur Harby hun foreslo?

Samme Harby har kalt Jørn Holme kunnskapsløs - og blitt slaktet for dét.

Personangrep vil vi ikke vite av, har vært responsen fra flere hold. Holmes kommunikasjonssjef, Siri Wolland beskyldte i et famøst innlegg i Aftenposten i våres Harby, Sandberg og Fortidsminneforeningens Vestfoldavdeling for å drive med selektiv kildebruk. *Helst siterer de hverandre*, som hun skrev, før hun gikk videre til å avkreve svar fra Fortidsminneforeningens ledelse om situasjonen.

I samme innlegg ble Sjur Harby beskyldt for å mele sin egen økonomiske kake - og Lotte Sandberg drev reklame for sin såkalte fagkontakt, hevdet Riksantikvarens kommunikasjonssjef.

I samme innlegg ble det også fremsatt påstander som beviselig er feil – løgn skal man passe seg for å kalle det - men feil var det ubestridelig. Linnaegården ble brukt som eksempel på en sak hvor

Riksantikvaren hadde bedt om fredning, i virkeligheten var det politikerne som overstyrte de antikvariske myndighetene i den saken.

Både Riksantikvaren og fylkeskommunen har i brevs form fastslått at de ikke ønsker fredning – Riksantikvaren ved å vise til fylkeskommunens konklusjon. Villa Dammann-saken er, som jeg nevnte, heller ikke avgjort.

Til og med statsråd Erik Solheim så seg kallet til å rykke ut med en kronikk i Aftenposten for å forsvare sin direktoratsjef mot kritikken fra Harby, Sandberg og Fortidsminneforeningens Vestfoldavdeling.

Som Fortidsminneforeningens Ingeborg Magerøy og generalsekretær Elisabeth Seip kalte det i en kronikk i samme avis: "Stormen i kulturminnevernet".

Den beskrivelsen er ikke dum, men den sier også noe om farvannet til daglig. Vi er ikke vant til bråk og støy her på kulturminneberget – ikke innad.

Det er Fortidsminneforenings formål å være et korrektiv til vernemyndighetene – som i sin tid sprang ut av vår høyst ærede forening. Vi er vant til å kjempe mot utbyggere og næringsvennlige politikere – særlig på kommune og fylkesnivå. Og departementet; vel, man slår ikke hånden av den som holder en i live i utide.

Men hva med Riksantikvaren: Vi er jo på samme side virker til å være ryggmarksrefleksen.

Men oppi denne debatten er det en stemme som har forholdt seg taus; kulturminnevernets - ifølge mediene - redningsmann, riksantikvar Jørn Holme. Med rette kalt den mest synlige riksantikvaren på lange tider.

Hvor er Jørn Holme føler man seg dermed tvunget til å spørre.

Hvor ble det av supermannen som har uttalt at han av og til føler seg som en rockestjerne når han er på besøk i distrikts-Norge? - på sine beundringsverdige forsøk på å drive voksenopplæring av landets fylkes- og kommunalpolitikere.

Man kan mene hva man vil om kritikken som har kommet, men er det ikke en selvfølge at en direktoratsjef av Holmes format svarer på kritikken med andre midler enn kommunikasjonssjefer med mangelfulle faktakunnskaper?

På mange måter er mitt inntrykk at kulturminnevernet i stor grad er fredet i riksmedienes dekning av vårt lille, men viktige fagfelt.

For å ta et eksempel: I vinter gikk Jørn Holme ut i Aftenposten og annonserte at han ville frede operabygget for å beskytte området rundt. Dette fikk Riksantikvaren god presse på, og inntrykket av en handlekraftig direktoratsjef ble forsterket. Dette ble ikke problematisert i mediene.

For hva betyr det å frede operabygget? Jo, nettopp at man freder selve bygningen, ikke området rundt – kun bygget og ikke en centimeter mer.

Ergo faller riksantikvarens uttalte motiv for fredningen bort. I seg selv ikke verdens mest alvorlige sak, men likevel et illustrerende eksempel på at kulturminnevernet er avhengig av frivillige - som Fortidsminneforeningen - for å gå faginstansene etter i sømmene. Men vi trenger drahjelp av pressen også! Kjennskap til lovverket er derfor viktig.

Riksmediene virker i alt for stor grad til å se på kulturminnefeltet som en kuriositet - noe man kjører som featurestoff.

På lokalnivå ser det riktignok annerledes ut. Der er kanskje journalistene mer vant til å forholde seg til plan og bygningsloven, og kulturminnestoff er absolutt ingen mangelvare i landets lokalaviser.

Problemet dukker opp når man vender blikket mot riksmediene.

Det er engang slik at de mest konfliktfylte vernesakene oftest ender på Riksantikvarens bord. Og når en sak først har havnet i Oslo vil neppe oppslag i lokalaviser bli tillagt stor vekt.

Med andre ord: Kulturminnesaker av nasjonal interesse krever riksmedienes oppmerksomhet.

Pressen skal også være en vaktbikkje for kulturminner.

Uten å gå inn i den konkrete debatten er det også påfallende at Verdiskapingsprogrammet, som kanaliserte titalls millioner av offentlige kroner til næringsaktører over hele landet, fikk så liten oppmerksomhet i riksmediene. Lotte Sandeberg i Aftenposten hadde en kritisk kommentar om Hammerdalen i Larvik, men ellers var det stille. Nylig rev og påbygget en grunneier i Verdiskapingsprogramstedet Hamningberg sitt verneverdige og midlertidig fredede hus.

Det er et tankekors at tilfellet Hamningberg kunne få et så kulturminnefiendtlig utslag etter årevis med Verdiskapingsprogram. Samtidig er det enda et tankekors at Jørn Holme så ukritisk hyller det samme Verdiskapingsprogrammet – i Fædrelandsvennen for kort tid siden. Hvor er de kritiske røstene?

Så derfor spør jeg igjen: Er kulturminnevernet fredet i pressen?